

AGNIESZKA KANIA-CHRAMĘGA

UNIwersytet Zielonogórski

ORCID 0000-0001-6246-3172

Represyjne kształtowanie polityki karnej – rzeczywistość czy iluzja? Rozważania na tle nowelizacji ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary

I. Uwagi wprowadzające

Nieustanne spory o wyważenie optymalnego poziomu represyjności prawa karnego (jak i samej polityki karnej) nie stanowią *differentia specifica* obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r. W przekonaniu tym utwierdzają podobne do dzisiejszych dyskusje, jakie miały miejsce po uchwaleniu poprzednich Kodeksów karnych¹. Historycznoprawna refleksja skłaniałaby więc do stwierdzenia, że w istocie nie ma recepty na skonstruowanie doskonałych, wolnych od wszelkich wadliwości (a nawet tylko, ujmując bardziej prozaicznie, od upływu czasu) rozwiązań legislacyjnych. W konsekwencji prosta negacja współcześnie rekomendowanych zmian przepisów nie wydaje się (przynajmniej *prima facie*) uzasadniona, skoro tego rodzaju tendencje okazują się nie tylko czymś naturalnym, ale co więcej niekiedy wręcz ogólnie pożądanym czynnikiem, doskonalącym oraz dostosowującym pierwotne regulacje normatywne do zmieniającej się rzeczywistości społecznej.

Zaobserwowana tutaj prawidłowość nie uprawnia jednak do popierania wszelkich prób ingerencji w obowiązujące przepisy, a w szczególności tych, które (aspirując do rekodyfikacji) bazują wprost na intuicyjnych przekonaniach projektodawców,

¹ Zob. w tym zakresie m.in. następujące publikacje: T. Szymanowski, *Niektóre zagadnienia wymiaru kary (w pierwszym roku obowiązywania nowego k.k.)*, „Państwo i Prawo” 1972, z. 6; K. Buchała, *Polityka karna w latach 1970–1975 na tle ogólnych zasad wymiaru kary*, „Zaszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1978, nr 9; *Memoriał prawniczego środowiska naukowego*, „Palestra” 1980, nr 11–12; T. Kaczmarek, *W sprawie nadmiernej represyjności polityki karnej*, „Państwo i Prawo” 1981, z. 5; A. Marek, *Model polityki karnej na tle projektowanych zmian ustawodawczych*, „Państwo i Prawo” 1982, z. 5–6; J. Jasiński, *Polityka karna sądów początku lat dziewięćdziesiątych*, „Przegląd Sądowy” 1993, nr 10.

programowo lekceważących rekonstrukcję teoretycznych, jak i empirycznych podstaw tworzenia prawa karnego. Poza dyskusją pozostaje, że wymaganego w demokratycznym państwie prawnym standardu wprowadzania zmian w prawie karnym nie spełniają zaś te z nich, które podbudowane jedynie populistycznym ogólnikiem, w myśl którego: „Obecny stan prawny nie realizuje w pełni funkcji ochronnej prawa karnego, przez co nie zapewnia wystarczających narzędzi dla ograniczenia przestępczości i zabezpieczenia istotnych wartości społecznych”², zmierzają konsekwentnie do zrealizowania wyłącznie jednego celu, w postaci zintensyfikowania represyjności rozwiązań prawnokarnych.

II. Ogólne dyrektywy sądowego wymiaru kary w ujęciu ustawy zmieniającej Kodeks karny z dnia 7 lipca 2022 r.

Dostrzegając ten – przynajmniej *prima facie* – niebezpieczny trend legislacyjny na płaszczyźnie ostatniej nowelizacji ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary³, należałoby (dla zachowania przejrzystości) zaznaczyć, że zgodnie z nowym brzmieniem art. 53 § 1 k.k. sąd przy wymiarze kary powinien uwzględnić stopień społecznej szkodliwości czynu, okoliczności obciążające i okoliczności łagodzące, cele w zakresie społecznego oddziaływania, a także cele zapobiegawcze w stosunku do skazanego. W dodanym zaś zdaniu drugim do wspomnianego przepisu zastrzeżono, że dolegliwość kary nie może przekraczać stopnia winy⁴.

Komparatystyczne zestawienie dawnej oraz nowej redakcji ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary pozwala zauważyć, że o ile *status quo* w zakresie swej redakcyjnej treści zachowała dyrektywa stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz dyrektywa stopnia winy, o tyle ich usytuowanie w art. 53 § 1 k.k. uległoby swoistej relokacji. Umieszczenie dyrektywy stopnia winy w drugim zdaniu art. 53 § 1 k.k. rodzi zaś pewne podejrzenia czy w ten sposób nie zostanie osłabiona jej „graniczna” rola w procesie wymiaru kary⁵. Wobec ogólnie represyjnych założeń omawia-

² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, s. 3, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024> [dostęp 20.04.2023].

³ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024> [dostęp 20.04.2023]. Uwzględniając znowelizowaną redakcję art. 53 § 1 k.k., do ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary należy zaliczyć: dyrektywę stopnia społecznej szkodliwości czynu, dyrektywę prewencji ogólnej (generalnej), dyrektywę prewencji szczególnej (indywidualnej) oraz dyrektywę stopnia winy. Na temat przyjętej klasyfikacji zob. m.in. V. Konarska-Wrzošek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 73–74.

⁴ Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2022 r., Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 ze zm.

⁵ Z uzasadnienia do projektu obowiązującego Kodeksu karnego wynikało, że o ile dolną granicę konkretnej kary wyznaczały „potrzeby stabilizacji”, „porządku prawnego”, utożsamianego z pozy-

nej nowelizacji wspomnianą modyfikację można by bowiem odczytać jako próbę zademonstrowania tego, iż dolegliwość kary nie będzie już tak ściśle limitowana stopniem winy sprawcy⁶.

Znacznie dalej idącą zmianą, gdyż ingerującą już w samą treść normatywną, objęto natomiast dyrektywę ogólnoprewencyjną. Dotychczasowy zwrot o potrzebach w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa zastąpiono (znany- mi zarówno w przeszłości⁷, jak i w teraźniejszości⁸) celami w zakresie społecznego oddziaływania kary. Dokonując przeredagowania omawianej dyrektywy projektodawcy, nie odwołali się do potrzeby uwzględnienia społecznego oddziaływania kary, lecz w formie liczby mnogiej wskazali (na *de facto* bliżej nieskonkretyzowane normatywnie) cele w zakresie społecznego oddziaływania kary. Analizowana dyrektywa „awansowałaby” też alokacyjnie w porównaniu do swojej „poprzedniczki”. Uzasadniając dokonanie niniejszej zmiany, twórcy nowelizacji wykorzystali wprost argumenty, które pół wieku temu powołali projektodawcy Kodeksu karnego z 1969 r. W ówczesnym przekonaniu „społeczne oddziaływanie kary” należało rozumieć jako:

wpływ, który wymierzona w konkretnym wypadku kara może mieć na każdego, kto w jakimkolwiek sposób dowiedział się o popełnionym przestępstwie i o wydanym wyroku. Wymiar sprawiedliwości powinien dążyć do ugruntowania w społeczeństwie prawidłowych ocen prawnych i stosownego do tych ocen postępowania. Społeczne oddziaływanie wymierzonej kary będzie zatem polegało – jak wówczas deklarowano – na potwierdzeniu w społeczeństwie przekonania, że w walce z przestępczością zwycięża praworządność, że przestępcy są sprawiedliwie karani. W stosunku do ludzi, dla których zagrożenie karą może mieć znaczenie powstrzymujące, społeczne oddziaływanie kary będzie polegało na uchronieniu ich od wejścia w kolizję z prawem. W pewnych wypadkach społeczne oddziaływanie kary może też polegać na zwykłym odstraszaniu zdemoralizowanych jednostek⁹.

tywną prewencją ogólną, o tyle górną wyznaczał/limitował stopień winy sprawcy. Zob. *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 153.

⁶ A. Barczak-Oplustil *et al.*, *Populistyczna nowelizacja prawa karnego. Ustawa z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk senacki nr 762)*, s. 16-17, <https://kipk.pl/ekspertyzy/populistyczna-nowelizacja-prawa-karnego/> [dostęp 20.04.2023]; J. Giezek, D. Gruszecka, K. Lipiński, *Opinia na temat ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw: (druk senacki nr 762)*, s. 45, <https://www.senat.gov.pl/prace/opinie-i-ekspertyzy/page,11.html?kadencja=10&crok=2022> [dostęp 20.04.2023]; A. Kania-Chramęga, *Nowelizacja ustawowych wskazań sądowego wymiaru kary a (nie)racjonalna próba kształtowania polityki karnej*, [w:] *Zmiany w prawie karnym materialnym i procesowym w latach 2013–2019. Zagadnienia wybrane*, t. 3, red. H. Paluszkievicz, Zielona Góra 2020, s. 30.

⁷ Zob. art. 50 § 1 k.k. z 1969 r.

⁸ W orzecznictwie z okresu obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r. do „społecznego oddziaływania kary” odwołano się m.in. w wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 25 września 2014 r., II AKA 325/14, LEX nr 1648834; wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 12 sierpnia 2014 r., II AKA 163/14, LEX nr 1500827; wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 30 grudnia 2014 r., II AKA 397/14, LEX nr 1953220. *De lege lata* „społeczne oddziaływanie skazania” stanowi na gruncie art. 43b k.k. przesłankę orzekania środka karnego w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości.

⁹ *Projekt kodeksu karnego*, Warszawa 1968, s. 112.

Zadeklarowane w powyższych słowach – co wymaga podkreślenia – szerokie rozumienie sensu dyrektywy ogólnoprewencyjnej nie znalazło jednak odzwierciedlenia w ówczesnej praktyce wymiaru sprawiedliwości. Już sam represyjny wydźwięk wielu rozwiązań Kodeksu karnego z 1969 r., jak również wydawane w okresie jego obowiązywania wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej stymulowały negację „pozytywnego” wymiaru dyrektywy ogólnoprewencyjnej, poprzestając na idealizowaniu oraz supremacji wyłącznie jej „negatywnego” oblicza¹⁰. Wobec możliwości instrumentalnego wykorzystania celów ogólnoprewencyjnych jako uzasadnienia dla przyszłego zaostrzenia polityki karnej (w czym utwierdzają doświadczenia z okresu obowiązywania Kodeksu karnego z 1969 r.) trudno uniknąć obaw, że powrót do poprzedniej redakcji dyrektywy prewencji ogólnej może oznaczać w rzeczywistości nic innego, jak powrót do: „pierwotnego i najbardziej prymitywnego rozumienia prewencji ogólnej, przy którym budzenie strachu przez wymiar surowych kar stanowić ma najpewniejszy środek budowania społecznego respektu dla prawa”¹¹.

Stosowną modyfikacją objęto ponadto treść oraz umiejscowienie dyrektywy indywidualnoprewencyjnej. Sytuując ją za dyrektywą ogólnoprewencyjną, w nowej redakcji wspomnianego wskazania sądowego wymiaru kary pominięto – *expressis verbis* – odwołanie się do celów wychowawczych. Sens wymienionej dyrektywy powiązано normatywnie jedynie z celami zapobiegawczymi, jakie wymierzona kara powinna osiągnąć w stosunku do sprawcy. Bagatelizując szerszą analizę relacji, w jakiej pozostają cele wychowawcze i zapobiegawcze, projektodawcy zajęli przy tym ogólnie arbitralne stanowisko, iż: „pojęcie «zapobiegawczego celu» kary jest zakresowo szersze niż pojęcie «wychowawczego celu» kary. Skoro internalizacja norm społecznych – jak dodano – charakterystyczna dla skutecznych oddziaływań wychowawczych stanowi skuteczny czynnik zapobiegania naruszeniom prawa, wskazuje to na zbędność równoległego posługiwania się oboma pojęciami, jak ma to miejsce w aktualnej formule art. 53 § 1 k.k.”¹². Odczytując (*in genere* niełatwe do zidentyfikowania) intencje projektodawców, rodzi się jednak podejrzenie czy negacja osobnego zaakcentowania celów wychowawczych nie okazuje się swoiście kamuflowaną negacją celów wychowawczych w ogólności, a w rezultacie również i wyraźnym przesunięciem kierunku oddziaływania reakcji prawnokarnej z wychowywania na odstraszenie. W przekonaniu tym utwierdza stwierdzenie zawarte w nieco wcześniejszym uzasadnieniu do projektu nowelizacyjnego, w którym też

¹⁰ K. Buchała, *System sądowego wymiaru kary w projekcie kodeksu karnego*, [w:] *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993, s. 146.

¹¹ T. Kaczmarek, *Opinia o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2001, z. 1, s. 69; zob. także A. Kania-Chramęga, *op. cit.*, s. 28.

¹² *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024*, s. 19, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024> [dostęp 20.04.2023].

domagano się usunięcia celów wychowawczych z treści art. 53 § 1 k.k. m.in. z powodu ich sprzeczności ze „współczesną” wizją postrzegania zadań prawa karnego¹³. Wobec powyższego nasuwa się wniosek, że rzeczywiste przyczyny rezygnacji z wymienienia celu wychowawczego w nowym brzmieniu art. 53 § 1 k.k. nie są do końca przejrzyste¹⁴.

III. „Represyjność” nowego ujęcia ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary?

Liczne uchybienia (zarówno natury merytorycznej, jak i formalnej), których dopuszczono się przy opracowaniu oraz uchwaleniu omawianej nowelizacji Kodeksu karnego, implikują wręcz oczywiste pytanie, czy zmiany te faktycznie weszły w życie. Mając na uwadze, że udzielenie pozytywnej odpowiedzi w tym zakresie i w konsekwencji odmówienie stosowania niekonstytucyjnych przepisów może (wbrew oczekiwaniom) nie uzyskać jednomyślnej aprobaty, warto byłoby też zastanowić się nad tym, czy sądy będą nihilistycznie „zobligowane” do uwzględniania analizowanych regulacji „w duchu” represyjności. Odpowiedź na sformułowane pytanie powinna być negatywna, jej uzasadnieniem zaś nie mogą być wyłącznie słowa ogólnego niezadowolenia czy rozczarowania, kierowane pod adresem aktualnych tendencji w rozwoju prawa karnego. Tego rodzaju wypowiedzi trzeba zastąpić przekonującą argumentacją o charakterze merytorycznym, akcentującą zarówno wartość językowego znaczenia rozważanych rozwiązań, jak i przypominającą o tym, że ogólne dyrektywy sądowego wymiaru kary wymagają odczytania w perspektywie systemowej spójności aksjologicznej. Przyjęta optyka, wyraźnie sprzeciwiająca się pasywności czy nawet bezradności orzeczniczej, wymagałaby zatem dostrzeżenia, że populistycznie motywowane rozwiązania, bazujące na niezwykle uproszczonym przeświadczeniu, iż najlepszą odpowiedzią na fakt popełnionego przestępstwa jest odpowiednio surowy wymiar kary, implikują liczne kontrowersje zwłaszcza z perspektywy potrzeby poszanowania godności człowieka (art. 30 Konstytucji RP¹⁵).

¹³ *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3451*, s. 11, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3451> [dostęp 20.04.2023].

¹⁴ Warto przypomnieć, iż zwłaszcza celowi „wychowania poprzez karę” przypisuje się konkretne zadania. Jak zauważono w orzecznictwie: „Idea wychowania (resocjalizacji) przez karę zakłada [...] takie dostosowanie wysokości i rodzaju kary kryminalnej do indywidualnych potrzeb sprawcy, aby przez sankcję został on «wychowany», tj. zrozumiał naganność swojego zachowania i w przyszłości przestrzegał porządku prawnego” – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 14 lutego 2018 r., II AKa 11/18, LEX nr 2464892.

¹⁵ Na temat szczególnego statusu godności zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2022 r., I NSNc 75/21, OSNKN 2022, nr 4, poz. 23; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2021 r., I NSNc 535/21, LEX nr 3263601; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 września

czy też zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP¹⁶). Nie tracąc z pola widzenia ogólnie niekwestionowanej, hierarchicznej nadrzędności Konstytucji RP w systemie źródeł prawa, trudno byłoby pominąć, iż fundamentalnym przesłaniem zasady poszanowania godności ludzkiej pozostaje m.in. humanitarne karanie, oparte na prymarnej idei minimalizowania cierpień i innych dolegliwości, jakie wiążą się ze stosowaniem środków reakcji prawnokarnej¹⁷. W konsekwencji sądy karne nie mogą pozwalać na taką ingerencję w konstytucyjne prawa i wolności jednostek, która nie odpowiadałaby standardom, wynikającym z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Dostrzegając znaczenie wspomnianych regulacji konstytucyjnoprawnych nie tylko dla procesu stanowienia prawa, ale również jego stosowania i wykładni, należy zaznaczyć, iż radykalne podejście wobec potencjalnej niekonstytucyjności art. 53 § 1 k.k., poprzedzone stwierdzeniem, iż na jego podstawie nie można zrekonstruować normy zgodnej z ustawą zasadniczą, gwarantuje instytucja z art. 193 Konstytucji RP¹⁸. W przepisie tym unormowano jeden ze sposobów inicjowania postępowania kontrolnego przed Trybunałem Konstytucyjnym w celu zweryfikowania zgodności aktu normatywnego z Konstytucją RP, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, w sytuacji gdy od odpowiedzi na pytanie prawne

2008 r., K 44/07, OTK-A 2008, nr 7, poz. 126; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 marca 2003 r., K 7/01, OTK-A 2003, nr 3, poz. 19; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 kwietnia 2001 r., K 11/00, OTK 2001, nr 3, poz. 54. Dodatkowo zwraca się także uwagę na to, że szczególny status godności oznacza, iż: „konieczna jest znaczna powściągliwość w treściowym precyzowaniu «godności». Ustalanie jej elementów musi ograniczać się do kwestii rzeczywiście podstawowych, ponieważ tylko wówczas możliwa będzie realizacja nakazu nienaruszalności godności człowieka” – zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 lipca 2009 r., SK 48/05, OTK-A 2009, nr 7, poz. 108.

¹⁶ W kontekście konstytucyjnoprawnej zasady proporcjonalności zob. m.in.: wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 października 2015 r., K 5/14, OTK-A 2015, nr 9, poz. 150; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 lipca 2008 r., P 36/07, OTK-A 2008, nr 6, poz. 103; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2007 r., K 8/07, OTK-A 2007, nr 3, poz. 2; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 grudnia 2005 r., K 32/04, OTK-A 2005, nr 11, poz. 132; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2000 r., P 11/98, OTK 2000, nr 1, poz. 3; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 kwietnia 2000 r., K 15/98, OTK 2000, nr 3, poz. 86.

¹⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2010 r., II KK 224/10, Legalis nr 299307. Pogląd ten koresponduje ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, w którym podniesiono, że: „Trybunał Konstytucyjny jednoznacznie przyznaje priorytet wartościom, którymi są życie i godność człowieka. Wartości te stanowią fundament europejskiej cywilizacji i wyznaczają treść znaczeniową centralnego w naszej kulturze (także prawnej) pojęcia humanizmu. Są one niezbywalne w tym sensie, że nie dopuszczają «zawieszenia» lub «zniesienia» w konkretnym kontekście sytuacyjnym. Humanizm nie jest postawą, którą w charakterze swoistego decorum kulturuje się wyłącznie w czasach pokoju i dobrobytu, ale wartością, której szczególnym probierzem są właśnie sytuacje kryzysowe, niekiedy skrajnie trudne” – zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 września 2008 r., K 44/07, OTK-A 2008, nr 7, poz. 126.

¹⁸ Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, skorzystanie z instytucji pytania prawnego: „jest niedopuszczalne, jeżeli wątpliwości sądu co do zgodności określonego aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą mogą być usunięte w drodze wykładni albo gdy w danej sprawie można zastosować inne, niebudzące wątpliwości przepisy prawne lub akt normatywny” – zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 maja 2017 r., P 115/15, OTK-A 2017, poz. 44 i powołane tam orzecznictwo.

zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem. Skorzystanie z tej opcji (traktowanej jako swoista *ultima ratio*¹⁹) przez sąd orzekający pozwałoby na – trwałe, a nie jedynie incydentalne – wyeliminowanie niekonstytucyjnego przepisu i w konsekwencji przeciwdziałałoby tak nieuzasadnionym, jak niepożądanym rozbieżnościom w orzecznictwie²⁰. Wykorzystanie procedury pytania prawnego jest – co wypada w tym miejscu wyraźnie zastrzec – możliwe tylko w realiach demokratycznego państwa prawnego, w którym „nieupolityczniony” Trybunał Konstytucyjny spełnia powierzoną mu konstytucyjną rolę.

Mając na uwadze, iż stwierdzenie niekonstytucyjności wyraża ostateczną postać niepowodzenia działalności legislacyjnej oraz interpretacyjnej, należałoby wspomnieć o jeszcze innych sposobach, służących zneutralizowaniu zgłoszonych zastrzeżeń wobec nowego ujęcia ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary. Jedną z (mniej inwazyjnych) możliwości jest niewątpliwie próba nadania im prawidłowej wykładni, *de facto* abstrahującej (częściowo bądź całkowicie) od wypaczonych intencji projektodawców.

Podążając w tym kierunku, warto byłoby więc zastanowić się czy sygnalizowanych dotąd, prouprepresyjnie zorientowanych podejrzeń wobec zmiany alokacyjnej dyrektywy stopnia winy, dyrektywy indywidualnoprewencyjnej oraz ogólnoprewencyjnej nie trzeba jednak ocenić jako przedwczesnych. Trudno bowiem pominąć, iż system języka polskiego nie przewiduje przecież przy „zwykłym” wyliczaniu elementów nadania – któremukolwiek z nich – priorytetowej wartości, wynikającej z samej kolejności ich wymienienia. Podkreślenie szczególnego znaczenia jednego z elementów następowałoby dopiero poprzez użycie właściwej partykuły – np.

¹⁹ Zasygnalizowana tutaj subsydiarność wystąpienia z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego na podstawie art. 193 Konstytucji RP oznacza, że przed podjęciem tego rodzaju decyzji niezbędne jest wykorzystanie wszystkich instrumentów interpretacyjnych i kolizyjnych. Konieczność dokonania samodzielnej oceny w zakresie zgodności przepisów stanowiących podstawę rozstrzygnięcia z ustawą zasadniczą potwierdza konsekwentnie prezentowany przez Trybunał Konstytucyjny pogląd, iż: „przedmiotem pytania prawnego winno być tego rodzaju zagadnienie prawne, którego rozwiązanie możliwe jest wyłącznie przez wyrok Trybunału Konstytucyjnego, uznający kwestionowany przepis za zgodny z unormowaniem wyższego rzędu, bądź też stwierdzający jego niezgodność, skutkującą uchyleniem wadliwego przepisu” – zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 lipca 2004 r., P 22/02, OTK-A 2004, nr 7, poz. 76. Tym samym: „Priorytet ma [...] stosowanie prawa prowadzące do zachowania domniemania zgodności z Konstytucją i – w efekcie – stabilizacji systemu prawnego. Dopiero jeżeli prokonstytucyjna wykładnia danej regulacji prawnej nie prowadzi do jednoznacznego ustalenia treści normy (kwalifikowana niejasność przepisu), uzasadnione jest stwierdzenie jej niekonstytucyjności ze względu na naruszenie zasady poprawnej legislacji będącej komponentem zasady zaufania jednostki do państwa i prawa (art. 2 Konstytucji), wzmocnionej – ewentualnie – przez przepisy Konstytucji ustalające szczególne wymogi co do określoności przepisów prawnych w niektórych gałęziach prawa czy w odniesieniu do niektórych zagadnień” – zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 lipca 2014 r., K 7/13, OTK-A 2014, nr 7, poz. 69. Zob. także M. Gutowski, P. Kardas, *Wykładnia i stosowanie prawa w procesie opartym na Konstytucji*, Warszawa 2017, s. 607 i n.

²⁰ Zob. w tym zakresie m.in. K. Szczucki, *Wykładnia prokonstytucyjna prawa karnego*, Warszawa 2015, s. 302-304.

„przede wszystkim” bądź w drodze opisowego uzasadnienia jego preponderancji, na którą wskazywałaby np. dalsza część tekstu. Pominięcie tego rodzaju konstrukcji językowych w nowym brzmieniu art. 53 § 1 k.k. uprawnia zatem do konstatacji, że ustawodawca w istocie – nadal i być może nie do końca świadomie – zrezygnował z dokonania hierarchizacji ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary, a w rezultacie również ze wskazania, która z nich ma charakter dyrektywy wiodącej²¹.

Z tego też względu dyskusyjne wydaje się przekonanie projektodawców, w którym podniesiono, iż zmiana kolejności dyrektyw prewencyjnych wyeliminuje rzekomo obecny prymat prewencji indywidualnej w procesie wymiaru kary²². To ostatnie stanowisko, akcentujące dodatkowo wprowadzenie „równorzędności” pomiędzy dyrektywą prewencji ogólnej a dyrektywą prewencji indywidualnej, bazuje zresztą na niełatwych do wytłumaczenia subiektywnych ocenach, niemających nic wspólnego z postulatem racjonalnego karania. Do wyrażenia powyższej konstatacji składają zaś co najmniej trzy powody. Po pierwsze, we współczesnym dorobku doktryny i orzecznictwa nie sposób odnaleźć utrwalonego poglądu, w świetle którego można bezwzględnie potwierdzić aprioryczne przyznawanie prymatu prewencji indywidualnej nad prewencją ogólną²³. Po drugie, przyjęte założenie wydaje się wątpliwe z perspektywy już nawet tych rozwiązań kodeksowych, które *verba legis* przy wymiarze kary przyznają pierwszeństwo dyrektywie indywidualnoprewencyjnej. W odniesieniu choćby do art. 54 § 1 k.k. wypada bowiem zastrzec, iż (wbrew potencjalnym obawom) pierwszeństwo celów wychowawczych przy kształtowaniu odpowiedniej reakcji prawnokarnej wobec sprawców nieletnich i młodocianych nie eliminuje – zgodnie z wypracowaną linią orzeczniczą – pozostałych racji karania²⁴. Innymi słowy, prawidłowa wykładnia art. 54 § 1 k.k. nie pozwala w szczególności na rezygnację ze wskazanych w art. 53 k.k. celów karania, a jedynie na pierwszym miejscu stawia wspomniane względy wychowawcze²⁵. Stąd też niezasadne byłoby

²¹ Zob. T. Kaczmarek, *Teoretyczne i praktyczne aspekty sporu co do hierarchii ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1980, nr 13, s. 35; A. Kania-Chramęga, *op. cit.*, s. 32–33.

²² Nieuprawnione tym samym pozostawałoby również twierdzenie, że wymieniona na pierwszym miejscu w art. 53 § 1 k.k. dyrektywa stopnia społecznej szkodliwości czynu zasługuje *per se* na miano dyrektywy wiodącej.

²³ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2020 r., V KK 107/19, LEX nr 3213281.

²⁴ Zob. m.in.: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2021 r., III KK 116/21, LEX nr 3245410; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2020 r., III KK 518/19, Legalis nr 2646920; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 11 września 2019 r., II AKa 236/19, Legalis nr 2257926.

²⁵ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 maja 2005 r., II KK 454/04, LEX nr 149647. Prymat akcentowanych tutaj względów wychowawczych nie posiada w istocie charakteru bezwzględności. Jak zaznaczono bowiem, nie obowiązuje on m.in. w sytuacji, gdy: „brak jest możliwości realizacji celów wychowawczych, na przykład z uwagi na wysoki stopień demoralizacji i nieskuteczność dotychczas stosowanych środków. W takim wypadku realne oddziaływanie wychowawcze ograniczyć się może do wymiaru kary, która swoją dolegliwością uświadomi sprawcy stopień nagan-

zatem stwierdzenie, że względy wychowawcze kary eliminują *per se* jej funkcję represyjną²⁶. Wyrażone tutaj stanowisko znajduje zresztą swe dodatkowe potwierdzenie w zasadzie równego traktowania wszystkich wobec prawa, która przecież nie pozwala na nieuzasadnione różnicowania podmiotowe – także – w zakresie podstawowych dyrektyw karania²⁷. I wreszcie po trzecie, przekonanie twórców nowelizacji, iż zmiana kolejności dyrektyw prewencyjnych w treści art. 53 § 1 k.k. zapewni ich „równorzędność” bazuje na ogólnie błędnych podstawach. W istocie „wzajemna proporcja” w zakresie uwzględnienia tych wskazań wymiaru kary jest, a przynajmniej powinna być, zależna od okoliczności konkretnej sprawy²⁸.

Odżegnując się w konsekwencji od wyrażonych wcześniej wątpliwości, które wyniknęły z niefortunnej próby dokonania hierarchizacji ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary, wypadałoby stwierdzić, iż pierwszeństwo dyrektywy ogólnoprewencyjnej przed dyrektywą indywidualnoprewencyjną nie powinno zostać w praktyce odczytane jako czynnik ukierunkowujący na prorepresyjne kształtowanie sądowego wymiaru kary. Powyższą uwagę można również z powodzeniem odnieść wobec wysuniętych uprzednio podejrzeń co do „degradacyjnego” ujęcia dyrektywy stopnia winy w nowym brzmieniu art. 53 § 1 k.k.

Ustosunkowując się w dalszej części rozważań do zmiany redakcyjnej dyrektywy prewencji ogólnej, trzeba zaznaczyć, iż zaproponowane przez projektodawców powiązanie jej sensu z potrzebą odstraszenia innych od popełniania przestępstw nie przesądza jeszcze współczesnego rozumienia wspomnianego wskazania. Dawny, represyjny wydźwięk „społecznego oddziaływania kary” (zakorzeniony zwłaszcza

ności popełnionego czynu oraz fakt obowiązywania pewnych wartości społecznych i konieczność ich respektowania” – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 29 maja 2008 r., II AKA 120/08, LEX nr 466458. Jeszcze dalej idące stanowisko wyrażono w wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 27 stycznia 2021 r., II AKA 191/20, LEX nr 3159125, podnosząc, iż: „Nie sposób uznać, jakoby młody wiek oskarżonego – czyniący zeń sprawcę młodocianego – oraz związana z tym potrzeba jego wychowywania, stanowiły same w sobie okoliczność łagodzącą i oznaczały automatycznie potrzebę łagodnego traktowania oskarżonego przy wymiarze kary. Wprost przeciwnie, młody wiek w przypadku oskarżonego, którego postępek wskazuje, iż nie wyrobił on w sobie właściwych postaw etycznych ani respektu wobec reguł prawnych, może przemawiać za koniecznością dłuższego i intensywniejszego oddziaływania penitencjarnego, niż miałyby to miejsce w przypadku sprawcy dojrzałego”.

²⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8 kwietnia 2021 r., II AKA 322/19, LEX nr 3191739.

²⁷ Zob. V. Konarska-Wrzošek, *Prawny system postępowania z nieletnimi*, Warszawa 2013, s. 131. W tym miejscu należy zaznaczyć, że wprowadzie art. 53 § 1 k.k. nie zawiera w swej treści wymagania, aby wymierzona kara czyniła zadość zasadzie równości, to jednak nie ulega wątpliwości, iż spełnienie tego warunku stanowi istotny element sprawiedliwego karania. Zob. M. Soniewicka, *Granice sprawiedliwości, sprawiedliwość ponad granicami*, Warszawa 2010, s. 45; W. Dadak, *Wymiar kary a zasada równości. Uwagi na tle orzekania sankcji karnych*, [w:] *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. W. Górski *et al.*, Warszawa 2013, s. 68 i n.

²⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 11 lutego 2021 r., II AKA 16/20, LEX nr 3159124.

w orzecznictwie) można przecież uwolnić od „przykrych doświadczeń”, związanych z jego PRL-owskim, skompromitowanym znaczeniem, postulując nową wykładnię wspomnianego sformułowania. Określenie „społeczne oddziaływanie kary” nie determinuje bowiem (ani samo w sobie, ani tym bardziej normatywnie), iż ogólnoprewencyjny cel kary powinien uwzględniać aspekt „negatywny” bądź też nawet całkowicie sprowadzać się do prostego odstraszenia, a w wypaczonej formie wręcz do zastraszania społeczeństwa. Zwrot ten, o ile w ogóle można uznać za wskazanie dla sądowego wymiaru kary²⁹, wymagałby zatem nadania mu „nowego” sensu, odważnie ukierunkowanego na respektowanie wartości konstytucyjnych oraz założeń aksjologicznych i polityczno-kryminalnych, które znalazły się u podstaw obowiązującego Kodeksu karnego. Tłem dla wypracowania nowego rozumienia „społecznego oddziaływania kary” nie może być zatem ani wizja potrzeby przykładowego, surowego karania sprawcy dla odstraszenia innych, ani tym bardziej próba czynienia z niego „okazji” dla realizacji zadań znajdujących się w wyłącznej sferze spekulacyjno-hipotetycznej. Oparcie się na takich założeniach pozostawałoby w oczywistej kolizji z obowiązkiem poszanowania ludzkiej godności (art. 30 Konstytucji RP). Względ zaś na konieczność dokonywania interpretacji ustaw w zgodzie z postanowieniami ustawy zasadniczej oraz płynący z tego wymóg odrzucenia takiego jej rezultatu, który byłby niezgodny z przepisami konstytucyjnymi³⁰ nie pozwalałby na traktowanie odstraszenia jako celu kary. Odkodowana norma konstytucyjna ze wspomnianego art. 30 Konstytucji RP pełni zatem – asekuracyjnie – rolę korekcyjną, wyznaczając postulowany (z perspektywy ustawy zasadniczej) sposób przyszłej interpretacji dyrektywy ogólnoprewencyjnej, a przede wszystkim chroniący przed nadaniem jej kontrkonstytucyjnego znaczenia³¹.

Dostrzegając potrzebę swoistego współaplikowania przepisów ustawy zasadniczej także przy próbie „interpretacyjnej sanacji” znowelizowanego ujęcia dyrektywy indywidualnoprewencyjnej, należałoby stwierdzić, że ewentualne powiązanie jej sensu wyłącznie z odstraszeniem i uniemożliwieniem sprawcy popełnienia kolejnego przestępstwa, pozostaje równie trudne do pogodzenia z zasadą poszanowania godności człowieka. Z postanowień regulacji art. 30 Konstytucji RP można bowiem wyprowadzić nie tylko ogólny zakaz instrumentalnego traktowania

²⁹ Na temat licznych zastrzeżeń wobec dyrektywalnego statusu prewencji ogólnej zob. m.in. A. Kania, *Dyrektywa pozytywnej prewencji ogólnej – wybrane problemy. Uwagi na tle kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2016, t. 39, s. 55 i n.

³⁰ M. Gutowski, *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji w orzecznictwie sądowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, z. 1, s. 95. Warto nadmienić, iż u podstaw stosowania wykładni w zgodzie z Konstytucją RP znajduje się m.in. konieczność gwarantowania nadrzędności ustawy zasadniczej oraz możliwość właściwej realizacji przepisów konstytucyjnych – zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 stycznia 2009 r., K 45/07, OTK-A 2009, nr 1, poz. 3.

³¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 stycznia 2009 r., K 45/07, OTK-A 2009, nr 1, poz. 3.

sprawcy przestępstwa, ale również bardziej szczegółowe przesłanie, zabraniające (w imię postulatu humanitarnego karania) utożsamiania jednostki karanej z podmiotem niegodnym realizacji wychowawczych celów karania. Przyjęcie hipotezy, iż nie jest – programowo – możliwa zmiana osobowości sprawcy, wzbudzenie w nim potrzeby perspektywicznego zastanowienia się nad kolejnymi wyborami życiowymi, jak i wykształcenie obowiązku poszanowania porządku prawnego (czyli *de facto* tego, co w kryminologii: „określane jest kształtowaniem społecznie pożądanym postaw”³²), w następstwie konstruktywnej integracji wokół społecznie niekwestionowanych wartości, razi swoją fasadowością. Nie sposób przesądzać, że zwłaszcza sprawca, w którym „odzywa się sumienie”, będzie nadal skłonny do przekraczania ustalonych prawem karnym granic czy też odgórnie oporny na wdrażane zabiegi reedukacyjne bądź na oddziaływanie pronormatywnie zorientowanych bodźców wewnętrznych³³.

Odrzucenie wychowawczych aspektów karania, najprawdopodobniej z tego względu, iż stanowią przeszkodę dla surowego karania bądź z powodu, że ich urzeczywistnienie może okazać się ambitnym i niełatwym zadaniem, wiązałoby się też niewątpliwie z zaprzeczeniem idei resocjalizacji, bezwzględny podważaniem jej efektywności oraz finalnie z zakwestionowaniem podejmowania skutecznych starań organów państwa o przywrócenie sprawców przestępstw do życia społecznego³⁴. Aprioryczne przekreślenie skuteczności „bardziej subtelnych” instrumentów prewencyjnego oddziaływania na sprawcę odbierałoby mu w prostej linii szansę na zrozumienie naganności swojego zachowania, ponowne zintegrowanie się ze wspólnotą społeczną, jak również na odzyskanie utraconego szacunku³⁵. Podążanie w tego rodzaju szkodliwym kierunku, czyniącym ze wszystkich sprawców jednostki programowo niezdolne do wyrażenia własnej, krytycznej autorefleksji, trudno niewątpliwie pogodzić z samą istotą godności osobowej, uznawaną skądinąd za rdzeń człowieczeństwa³⁶.

³² Zob. M. Szczepaniec, *Wybór optymalnej kary w świetle sądowych dyrektyw wymiaru kary*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 3, s. 42.

³³ W szczególności więc na etapie sądowego wymiaru kary należy odróżnić sprawców o „pozytywnej i negatywnej postawie”, a w konsekwencji uwzględniać wobec nich różne cele z zakresu prewencji indywidualnej. Zob. R. Kaczor, *Kontrowersje wokół modelu dyrektywy prewencji indywidualnej*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 11, s. 95.

³⁴ Trafnie zauważa się w orzecznictwie, że: „Idea wychowania (resocjalizacji) przez karę zakłada z kolei takie dostosowanie wysokości i rodzaju kary kryminalnej do indywidualnych potrzeb sprawcy, aby przez sankcję został on «wychowany», tj. zrozumiał naganność swojego zachowania i w przyszłości przestrzegał porządku prawnego” – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 maja 2022 r., II AKa 489/21, LEX nr 3397948.

³⁵ D. Lyons, *Etyka i rzędy prawa*, Warszawa 2000, s. 142.

³⁶ S. Zieliński, *Rozumienie godności człowieka i jej znaczenie w procesie stanowienia i stosowania prawa. Propozycja testu zgodności regulacji prawnych z zasadą godności człowieka*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 4, s. 112.

Wysunięte dotąd obawy, które wynikają z braku respektowania podmiotowości człowieka przy dokonywaniu „zawężającej” wykładni dyrektywy indywidualnoprewencyjnej, skłaniają do wniosku, że właśnie wzgląd na poszanowanie godności ludzkiej powinien stanowić zasadniczą (a jednocześnie sanującą) determinantę w procesie wypracowania jej przyszłego rozumienia. Zarysowane tutaj, realne (a nie wyłącznie statyczne czy też dekoracyjne) postrzeganie konstytucyjnej godności człowieka gwarantowałoby, iż nie pełniłaby ona *de facto* roli pustego frazesu, pod którym można przemycać różnego rodzaju treści, lecz jedną z zasadniczych matryc, służącą dekodowaniu w procesie wykładni obowiązujących norm³⁷. Postulowane w ten sposób odejście od wąskopozytywistycznego poszukiwania właściwego znaczenia przepisów pozwalałoby na – ze wszech miar słuszne i pożądane – traktowanie ustawy zasadniczej, jako „zwornika konstrukcyjnego i aksjologicznego systemu prawa”³⁸. Nie można przecież deklarować uznania normatywnej i aksjologicznej nadrzędności ustawy zasadniczej w systemie prawa, a zarazem opowiadać się za takim rozumieniem przepisów ustawowych, które byłoby sprzeczne z wartościami inkorporowanymi w Konstytucji RP³⁹. Dokonując prokonstytucyjnej wykładni analizowanej dyrektywy, należałoby zatem przyjąć, iż cel wychowawczy nie powinien być pomijany przy wypracowaniu nowego znaczenia dyrektywy indywidualnoprewencyjnej⁴⁰, lecz pozostawać (w czym utwierdza art. 30 Konstytucji RP) zasadniczym ogniwem czy mechanizmem oddziaływania przeciwprzestępczego. Proponowane tutaj wyjaśnienie istoty dyrektywy indywidualnoprewencyjnej „ratowałoby” więc jej „konstytucyjność” i jednocześnie (wobec ewentualnych zastrzeżeń) nie zawierałoby w sobie cech prawotwórstwa. Sąd nie kreowałby przecież ani nowej regulacji, ani nie dokonywałby jej normatywnej korekty, lecz niejako dynamicznie kształtowałby jej sens⁴¹.

³⁷ *Ibidem*, s. 123.

³⁸ E. Łętowska, J. Łętowski, *Co wynika dla sądów z konstytucyjnej zasady podziału władz*, [w:] *Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Janiny Zakrzewskiej*, red. J. Trzciniński, A. Jankiewicz, Warszawa 1996, s. 391. W ocenie autorów, właśnie w przepisach konstytucyjnych można dostrzec „inspirację interpretacyjną”, swoisty „kod odczytania” przez sąd regulacji ustawodawstwa zwykłego.

³⁹ Proponowana tutaj wykładnia dyrektywy indywidualnoprewencyjnej, zorientowana na wspomniane wartości konstytucyjne, nabiera szczególnego znaczenia w czasach kryzysu legislacyjnego, dla którego sztandarowym hasłem pozostaje przeświadczenie m.in. o tym, iż sprawcę należy ukarać *in genere* po to, aby odstraszyć go od popełnienia przestępstw w przyszłości.

⁴⁰ W literaturze wyrażono pogląd, że osobne akcentowanie celów wychowawczych i zapobiegawczych pozostaje zbędne. U progu uchwalenia obowiązującego Kodeksu karnego przekonywano bowiem, że cel wychowawczy zawierał się w celu zapobiegawczym – zob. szerzej na temat prezentowanych w tym zakresie opinii A. Kania, *Prewencja ogólna jako dyrektywa sądowego wymiaru kary. Rozważania na tle Kodeksu karnego*, Zielona Góra 2016, s. 49 i podana tam literatura.

⁴¹ Wyrażona propozycja nie podważałaby zresztą nawet samego, językowego znaczenia rozważanego określenia. W razie zaś ewentualnych wątpliwości wypadałoby przypomnieć (powtarzając za L. Morawskim), iż odstąpienie od rezultatu wykładni językowej przepisu jest m.in. dopuszczalne,

IV. Uwagi końcowe

Konkludując, warto w tym miejscu zaznaczyć, iż z rekomendowaną w powyższych rozważaniach wykładnią ustawowych wskazań, kształtujących sądowy wymiar kary koresponduje w pełni przypomnienie o obecności dwóch różnych etosów czy też postaw wobec stosowania prawa. „Pierwsza z nich opiera się na legalistycznym przekonaniu, że jedynym obowiązkiem sędziego jest uczynienie naszego świata światem zgodnym z prawem, druga – na uczynieniu go w miarę możliwości jak najlepszym światem. W tym drugim przypadku – jak napomniano – moralnym obowiązkiem sędziego staje się aktywne uczestniczenie w ulepszaniu otaczającej nas rzeczywistości, uczynienie jej bardziej sprawiedliwą i racjonalną”⁴².

Przyczone słowa utwierdzają w przeświadczeniu, że naturalna (i w pewnym stopniu nieunikniona) powściągliwość przy odwołaniu się do aktywizmu sędziowskiego na gruncie prawa karnego nie powinna być równoznaczna z traktowaniem tego rodzaju tendencji w charakterze nieakceptowalnej osobliwości. Ułomność nieprzemyślanych zmian w prawie karnym stawia bowiem poważne wyzwania przed podmiotami stosującymi i dokonującymi wykładni jego przepisów, wymagając – wbrew obiektywnym trudnościom – bardziej wszechstronnego oraz wysublimowanego poszukiwania możliwie jak najlepszych, a przede wszystkim zgodnych ze standardami demokratycznego państwa prawnego, rozwiązań. Takie podejście stwarza pewną nadzieję na realną ochronę jednostki przed niepohamowaną „za-chłannością” prawnokarnej represji.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2022 r., Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 ze zm.

Literatura

Buchała K., *Polityka karna w latach 1970–1975 na tle ogólnych zasad wymiaru kary*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1978, nr 9.

gdy: „sens językowy jest ewidentnie sprzeczny z fundamentalnymi wartościami konstytucyjnymi, a z istotnych powodów uchylenie przepisu byłoby w danym momencie niemożliwe lub niecelowe” – zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2009 r., I KZP 35/08, LEX nr 486173; zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2022 r., I NSKP 1/22, LEX nr 3448444.

⁴² L. Morawski, *Kilka uwag w sprawie sędziowskiego aktywizmu*, [w:] *Dyskrecjonalność w prawie. Materiały XVIII Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Teorii i Filozofii Prawa. Miedzeszryn k. Warszawa, 22–24 września 2008 r.*, red. W. Staśkiewicz, T. Stawicki, Warszawa 2010, s. 93 i n.

- Buchała K., *System sądowego wymiaru kary w projekcie kodeksu karnego*, [w:] *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993.
- Dadak W., *Wymiar kary a zasada równości. Uwagi na tle orzekania sankcji karnych*, [w:] *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. W. Górski et al., Warszawa 2013.
- Gutowski M., *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji w orzecznictwie sądowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, z. 1.
- Gutowski M., Kardas P., *Wykładnia i stosowanie prawa w procesie opartym na Konstytucji*, Warszawa 2017.
- Jasiński J., *Polityka karna sądów w początku lat dziewięćdziesiątych*, „Przegląd Sądowy” 1993, nr 10.
- Kaczmarek T., *Opinia o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2001, z. 1.
- Kaczmarek T., *Teoretyczne i praktyczne aspekty sporu co do hierarchii ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1980, nr 13.
- Kaczmarek T., *W sprawie nadmiernej represyjności polityki karnej*, „Państwo i Prawo” 1981, z. 5.
- Kaczor R., *Kontrowersje wokół modelu dyrektywy prewencji indywidualnej*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 11.
- Kania A., *Dyrektywa pozytywnej prewencji ogólnej – wybrane problemy. Uwagi na tle kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2016, t. 39.
- Kania A., *Prewencja ogólna jako dyrektywa sądowego wymiaru kary. Rozważania na tle Kodeksu karnego*, Zielona Góra 2016.
- Kania-Chramęga A., *Nowelizacja ustawowych wskazań sądowego wymiaru kary a (nie)racjonalna próba kształtowania polityki karnej*, [w:] *Zmiany w prawie karnym materialnym i procesowym w latach 2013–2019. Zagadnienia wybrane*, t. 3, red. H. Pałuszkiewicz, Zielona Góra 2020.
- Konarska-Wrzošek V., *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002.
- Konarska-Wrzošek V., *Prawny system postępowania z nieletnimi*, Warszawa 2013.
- Lyons D., *Etyka i rzędy prawa*, Warszawa 2000.
- Łętowska E., Łętowski J., *Co wynika dla sądów z konstytucyjnej zasady podziału władz*, [w:] *Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Janiny Zakrzewskiej*, red. J. Trzcinski, A. Jankiewicz, Warszawa 1996.
- Marek A., *Model polityki karnej na tle projektowanych zmian ustawodawczych*, „Państwo i Prawo” 1982, z. 5–6.
- Memoriał prawniczego środowiska naukowego*, „Palestra” 1980, nr 11–12.
- Morawski L., *Kilka uwag w sprawie sędziowskiego aktywizmu*, [w:] *Dyskrecjonalność w prawie. Materiały XVIII Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Teorii i Filozofii Prawa. Miedzeszyny k. Warszawy, 22–24 września 2008 r.*, red. W. Staśkiewicz, T. Stawicki, Warszawa 2010.
- Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997.
- Projekt kodeksu karnego*, Warszawa 1968.
- Soniewicka M., *Granice sprawiedliwości, sprawiedliwość ponad granicami*, Warszawa 2010.
- Szczepaniewicz M., *Wybór optymalnej kary w świetle sądowych dyrektyw wymiaru kary*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 3.
- Szczucki K., *Wykładnia prokonstytucyjna prawa karnego*, Warszawa 2015.

Szymanowski T., *Niektóre zagadnienia wymiaru kary (w pierwszym roku obowiązywania nowego k.k.)*, „Państwo i Prawo” 1972, z. 6.

Zieliński S., *Rozumienie godności człowieka i jej znaczenie w procesie stanowienia i stosowania prawa. Propozycja testu zgodności regulacji prawnych z zasadą godności człowieka*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 4.

Orzecznictwo

Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego:

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 października 2015 r., K 5/14, OTK-A 2015, nr 9, poz. 150.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 lipca 2014 r., K 7/13, OTK-A 2014, nr 7, poz. 69.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 lipca 2009 r., SK 48/05, OTK-A 2009, nr 7, poz. 108.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 stycznia 2009 r., K 45/07, OTK-A 2009, nr 1, poz. 3.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 września 2008 r., K 44/07, OTK-A 2008, nr 7, poz. 126.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 lipca 2008 r., P 36/07, OTK-A 2008, nr 6, poz. 103.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2007 r., K 8/07, OTK-A 2007, nr 3, poz. 2.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 grudnia 2005 r., K 32/04, OTK-A 2005, nr 11, poz. 132.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 marca 2003 r., K 7/01, OTK-A 2003, nr 3, poz. 19.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 kwietnia 2001 r., K 11/00, OTK 2001, nr 3, poz. 54.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2000 r., P 11/98, OTK 2000, nr 1, poz. 3.

Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 maja 2017 r., P 115/15, OTK-A 2017, poz. 44.

Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 lipca 2004 r., P 22/02, OTK-A 2004, nr 7, poz. 76.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego:

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2009 r., I KZP 35/08, LEX nr 486173.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2022 r., I NSNc 75/21, OSNKN 2022, nr 4, poz. 23.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2022 r., I NSKP 1/22, LEX nr 3448444.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2021 r., I NSNc 535/21, LEX nr 3263601.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2020 r., III KK 518/19, Legalis nr 2646920.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2020 r., V KK 107/19, LEX nr 3213281.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2021 r., III KK 116/21, LEX nr 3245410.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2010 r., II KK 224/10, Legalis nr 299307.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 maja 2005 r., II KK 454/04, LEX nr 149647.

Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych:

- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 maja 2022 r., II AKa 489/21, LEX nr 3397948.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8 kwietnia 2021 r., II AKa 322/19, LEX nr 3191739.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 11 lutego 2021 r., II AKa 16/20, LEX nr 3159124.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 27 stycznia 2021 r., II AKa 191/20, LEX nr 3159125.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 11 września 2019 r., II AKa 236/19, Legalis nr 2257926.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 14 lutego 2018 r., II AKa 11/18, LEX nr 2464892.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 30 grudnia 2014 r., II AKa 397/14, LEX nr 1953220.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 25 września 2014 r., II AKa 325/14, LEX nr 1648834.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 12 sierpnia 2014 r., II AKa 163/14, LEX nr 1500827.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 29 maja 2008 r., II AKa 120/08, LEX nr 466458.

Netografia

- Barczak-Oplustil A. *et al.*, *Populistyczna nowelizacja prawa karnego. Ustawa z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk senacki nr 762)*, <https://kipk.pl/ekspertyzy/populistyczna-nowelizacja-prawa-karnego/> [dostęp 20.04.2023].
- Giezek J., Gruszecka D., Lipiński K., *Opinia na temat ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw: (druk senacki nr 762)*, <https://www.senat.gov.pl/prace/opinie-i-ekspertyzy/page,11.html?kadencja=10&crok=2022>, [dostęp 20.04.2023].
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024> [dostęp 20.04.2023].
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024>, [dostęp 20.04.2023].
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3451, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3451>, [dostęp 20.04.2023].